

Posudek diplomové práce

Bc. Kateřina Pešková

Český znakový jazyk v překladech česky psaných formálních textů

Czech sign language in translations of Czech written formal text

ÚJKN, FFUK, Praha 2015

Diplomová práce Kateřiny Peškové má charakter teoreticko-empirické studie. Zpracovávané téma je velmi zajímavé, avšak z mnoha důvodů ho považuji za značně náročné. Hlavním důvodem je podle mého názoru minimální opora v české i v zahraniční odborné literatuře a zároveň nevelké zkušenosti s nahlížením překladu a tlumočení do znakového jazyka z translátologického a lingvistického pohledu. Navzdory těmto skutečnostem cíle diplomové práce byly velmi odvážné a v několika případech podle mého názoru i značně přesahující současné možnosti.

Mnohé sliboval např. bod (2) v zadání diplomové práce: V opoře o prostudovanou literaturu vymezit specifičnost komunikace v znakových jazycích, a to zvl. se zřetelem k rysům její formálnosti vs. neformálnosti. Situaci v českém znakovém jazyce diplomantka pojednává na stranách 17-18. Na str. 18 uvádí: „*Sami jeho uživatelé některé z nich potvrzují a doplňují umírněnější mimiku obličje a vzpřímenější postoj těla ve formálních situacích (Nováková, 2014), zároveň potvrzují ve formálních situacích i tendence přibližování se většinovému jazyku, tedy projevu ve znakované češtině. Tato tendence je však dle Novákové patrná spíše u starší generace neslyšících, se změnou pohledu (alespoň části komunity) na vlastní jazyk (viz kapitolu 1.2) se změnil i způsob jeho prezentace.*“ Zde postrádám relevantnější doklady tvrzení než závěr z rozhovoru s jednou neslyšící rodilou mluvčí.

Ot: Zajímalo by mě, jak diplomantka sama vnímá tendence k přibližování se většinovému jazyku v promluvách neslyšících mluvčích ve formálních situacích.

Dalším cílem autorčiny práce bylo (4) V souvislosti s tím popsat potřebu překladů českých textů do českého znakového jazyka; postihnout (i na základě analýzy materiálu, viz zde (5)) faktory, které překlad z češtiny do českého znakového jazyka ovlivňují (ve srovnání s faktory ovlivňujícími jeho simultánní tlumočení); soustředit se přitom mj. i na koncept adresáta.

Naplnění tohoto cíle jsem v práci přes veškerou snahu v relevantním rozsahu nenašla.

Ot: Může diplomantka podat přehled faktorů, které překlad z češtiny do českého znakového jazyka ovlivňují?

Bod (5) v zadání: Popsat a analyzovat vybraný text / vybrané texty veřejné/formální komunikace (určené široké veřejnosti) a existující v soudobé komunikaci paralelně: (primárně) v češtině a (sekundárně, v překladu) v českém znakovém jazyce (např. zprávy ve znakovém jazyce); pro srovnání získat tentýž text /tytéž texty do českého znakového jazyka tlumočené.

Srovnání textů překládaných a tlumočených slibovalo mnoho zajímavých závěrů. Bohužel ani tuto oblast jsem v celé práci zpracovanou nenašla.

Ot: Jaké měla diplomantka hypotézy, když uvažovala o rozdílech v překládaných a v tlumočených textech do českého znakového jazyka?

(6) V opoře o analýzu textu tlumočeného / textů tlumočených porovnat formální (překladový) text českého znakového jazyka s českým textem; soustředit se přitom na rozdíly výchozího a cílového textu zvl. v oblastech implicitnost vs. explicitnost, koherence textu (i pragmatická), generalizace vs. specifikace, abstraktnost vs. konkrétnost. Identifikovat jazykové prostředky a postupy českého znakového jazyka v překladu užitě, tyto prostředky a postupy porovnat s prostředky a postupy užitými v textu tlumočeném.

Opět mi chybí porovnání prostředků a postupů užitých v textech překládaných a tlumočených.

Po formální stránce má práce mnoho rezerv: nacházíme celou řadu překlepů, chybějící interpunkci, jako čtenář postrádám přehledné zpracování tabulek shrnující např. vysvětlení značek v použitých formách zápisu promluv v českém znakovém jazyce (v zápisech byly použité značky, jež nejsou popsány v kapitole, na kterou autorka odkazuje: 2.5. Způsob zápisu textů českého znakového jazyka).

Ot: Co v zápisech textů v českém znakovém jazyce znamenají čárky za glosami, v některých případech tečky za glosami? Jak diplomantka rozhodovala o umístění těchto značek v textech v českém znakovém jazyce?

Cennými by byly rovněž zápisy, které byly podkladem pro cílové zápisy práce (zápisy, které zpracovali neslyšící moderátoři zpráv a které diplomantka využila pro konečné zápisy zpráv). V příloze jsem je nenašla. Pro čtenáře by bylo také velmi vstřícné, pokud by v příloze byla videa s analyzovanými zprávami v českém znakovém jazyce. Kolegyně Pešková sice uvádí odkazy, které jsou však pro použití komplikované.

Diplomantka zároveň uplatňovala velmi specifický způsob citování literatury. Ne vždy je jasné, co je citované a co je parafrázované.

Po obsahové stránce podle mého názoru práce nepřináší slíbené závěry. Přestože diplomantka dokládá relativně velké množství zdrojů a prostudované literatury, celková práce se po celou dobu pojednávání o tématu pohybuje na úplném povrchu informací. Pečlivější analýzy, doplněné konkrétními příklady z bohatého materiálu, který se diplomantce podařilo shromáždit, jsou v práci užitě jen minimálně.

Základní texty, které využívá diplomantka k analýze, jsou zprávy ze Zpráv v české znakovém jazyce. Přestože jde o jediný zdroj textů, které kol. Pešková nakonec využívá, uvádí systematicky nepřesný název pořadu Zprávy ve znakovém jazyce.

Nepřesností je v práci větší množství. Mimo jiné informace, na str. 18 „*Například pořad Televizní klub neslyšících je od roku 2005 vysílán pravidelně se dvěma hlavními moderátorskými dvojicemi, u nichž je patrný rozdíl ve způsobu vyjadřování.*“ Je to od roku 2003.

Na str. 19 v kritériích pro výběr vzorku textů, ze kterých je do českého znakového jazyka sdělení převáděno, jsme si stanovili tato kritéria:

„1. Vybrané české psané texty, ze kterých bude převod sdělení prováděn, budou původní české texty určené primárně slyšící většinové společnosti a nebudou žádným způsobem upraveny pro potřeby převodu do českého znakového jazyka ani nebudou přizpůsobovány neslyšícím jiným způsobem.“

Na základě vlastní zkušenosti se Zprávami v českém znakovém jazyce a osobní diskuzí se slyšícími editory vím, že texty jsou vybírané a sestavované s ohledem na to, že budou neslyšícími překládány.

Zklamáním pro mě byly konečné závěry analýzy textů v práci, které měly být podle mého názoru těžištěm práce. „*Z hlediska textové kompozice se v textech v českém znakovém jazyce projevila*

tendence umisťovat na začátek výpovědi téma, tedy východisko, a až následně (nikoli nutně v tomto pořadí) jádro výpovědi a další specifikace a doplňující informace.Johnston uvádí, že výroky ve znakových jazycích jsou mnohem více vázány na situaci, ve které se mluvčí nacházejí (Johnston, s. 63). I z tohoto důvodu může být snaha autorů překladu „myslet“ na cílového adresáta a situaci nejdříve tímto způsobem nastínit, což může souviset s (pragmatickou) koherencí textu, pro kterou má situativnost, tedy zapojení textu do určitého situačního kontextu, taktéž důležitý význam (Nekula, s. 656).“

Je to opravdu pouze snaha autorů překladu? Není to rys, který bychom mohli sledovat v textech mluvených, tlumočených i překládaných? Není to rys jazyka a princip výstavby textu v českém znakovém jazyce?

Dále „Explicitaci v cílovém textu v českém znakovém jazyce spatřujeme dále v překladových jednotkách, kde byly do cílového textu přidány sekvenční členicí signály textu (v podobě výčtů na pasivní ruce), které mají v jazyce výchozím nulový ekvivalent.“

Je to skutečně také záležitost pouze překládaných textů?

„Tendenci k explicitaci při překladu uvádí i Stone (2009, s. 14). Petráňová (2013) uvádí, že texty významu „mnohdy záměrně víceznačného, s obecně složitější sémantikou a pragmatikou jsou převáděny do spíše explicitního jazyka neslyšících“ (Petráňová, 2013, s. 143).“

Jedná se o specifikum, které se objevuje jen v převáděných textech? Není běžné, že neslyšící mluvčí v běžné komunikaci bude tíhnout k explicitaci? Tady by nám velmi posloužilo srovnání se spontánními texty neslyšících a případně s tlumočenými texty.

A nakonec: „O významovém posunu tedy uvažujeme nejen z hlediska významového, ale i stylistického, přičemž vyjádření v českém znakovém jazyce v překladových jednotkách stylový příznak publicistické slovní zásoby nenesou a přibližují se dle našeho názoru spíše vyjadřování typickému pro texty mluvené.“

Rozumím tomu dobře, že podle autorky jsou formální texty, které jsou překládány médiích, jsou na stejné stylové úrovni jako texty produkované mezi neslyšícími uvnitř komunity v běžných situacích?

V práci je nutno vyzdvihnout velké množství jazykového materiálu, který se diplomantce podařilo sebrat a alespoň základním způsobem popsat. Zároveň diplomantka otevírá mnoho zajímavých otázek z oblasti jazykových stylů v českém znakovém jazyce.

Závěr: Kateřina Pešková zpracovala diplomovou práci, která po stránce obsahové i formální, i když s velkými výhradami, vyhovuje požadavkům na diplomové práce kladené.

10. června 2015

Nada Hynková Dingová

Návrh klasifikace: dobře